

Suomen puolueettomuuspolitiikan määrittely 1970-luvulla

Suomessa havaittiin 1960-luvun lopulla tarpeelliseksi selventää ulkopoliitiikan peruslinjaksi valitun puolueettomuuspolitiikan erityispiirteitä ja määrittää sen suhde muiden puolueettomien tai sitoutumattomien maiden ratkaisuihin. Ulkoasiainministeriön poliittisen osaston päällikkö Risto Hyvärinen kirjoitti vuonna 1969 puolueettomuuspolitiikasta artikkelin Paasikivi-Seuran julkaisuun, joka sisälsi myös muita ulkopoliitiikan piirteitä hahmottavia kirjoituksia. Hyvärisen katsottiin edustavan presidentti Kekkonen kantaa.

Hyvärisen mukaan Suomen asema erosi Sveitsistä ja Itävallasta sikäli, ettei mikään kansainvälinen sopimus selkeästi määrittänyt Suomen puolueettomuutta. Se olikin luonteeltaan lähinnä ”poliittista puolueettomuutta”. Ruotsi taas ilmoitti olevansa ”liittoutumaton (alliansfri) tarkoituksella pysyä puolueettomana mahdollisen ulkovaltojen sodan aikana”. Myös blokkien välialueella sijainnut Jugoslavia kuului ”sitoutumattomien maiden liikkeeseen” eikä määrittänyt itseään perinteiseen tapaan puolueettomaksi.

Suomeakaan ei siis voitu kutsua varsinaisesti puolueettomaksi vaan ”puolueettomuuspolitiikkaa harjoittavaksi maaksi”. Siihen liitettiin yleensä laatusanat ”aktiivinen” ja ”rauhantahtoinen”. Edellinen määrite korosti Suomen ulkopoliittisten aloitteiden merkitystä ja jälkimmäinen viittasi sekä politiikan rauhanomaisuuteen että ymmärrykseen Neuvostoliiton ajamia ulkopoliitiikan päämääriä kohtaan.

Suomessa hyväksyttiin myös ruotsalainen, kansainväliseen oikeuteen pohjautuva näkemys, että puolueettomuus voi tulla kysymykseen vain suhteessa ulkomaiden väliseen sotaan. Toisaalta Suomea sitoi yya-sopimus, joka velvoitti puolustautumaan Saksan tai sen liittolaisten hyökkäystä vastaan tarvittaessa Neuvostoliiton kanssa. Lisäksi oli syytä ottaa huomioon, että kylmä sota muistutti suurvaltablokkien välistä jatkuvaa sotatilaa, eikä Neuvostoliitto hyväksynyt Suomelle siinä täysin puolueetonta asemaa.

Neuvostoliiton ollessa voimansa tunnossa 1970-luvulla Suomessa todettiin aiheelliseksi myötäillä sen kielteistä näkemystä puolueettomuuteen. Yhteisiin julkilausumiin ei enää saatu selkeää toteamusta Suomen pyrkimyksestä pysyä erossa suurvaltaristiriidoista. Virallisissa tiedonannoissa Suomen puolueettomuuspolitiikka määritettiin vuodesta 1971 alkaen siten, että se ei koskenut suoranaisesti suhteita Neuvostoliittoon. Näin saatiin liikkumavaraa talouspolitiikassa ja mahdollistettiin vapaakauppasopimus EEC:n kanssa.

Toteutui siis ”suomalainen paradoksi”: Taipuminen ulkopoliitiikan määrittelyssä hieman lähemmäksi Neuvostoliiton kantaa antoi toisaalta paremmat mahdollisuudet hoitaa suhteita länteen ja toimia Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin isäntämaana. Yhdysvalloissa Suomen asema ymmärrettiin ja pyrittiin säilyttämään vallitseva tila.

Suomen puolueettomuuspolitiikka 1970-luvulla oli huolimatta julkilausumien jäykästä ”liturgiasta” verraten joustavaa. Korostaessaan kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta palvelevaa käytännön toimintaa sekä hyviä suhteita kaikkiin maihin, se vastasi silloisen tilanteen asettamia vaatimuksia.

Lähteinä mm. Risto Hyvärinen, "Suomen puolueettomuuspolitiikka" teoksessa Suomi kansainvälisen jännityksen maailmassa (toim. Ilkka Hakalehto, Paasikivi-Seura 1969); Jorma Kallentautio, Suomi kylmän rauhan maailmassa (2005), s. 284 - 291; Juhani Suomi, Taistelu puolueettomuudesta (1996); Klaus Törnudd, Sanat ja teot (1982), s. 19 - 28.